

ARBITRAJ İŞLEMLERİNDE BANKA VE SİGORTA MUAMELELERİ VERGİSİ İSTİSNASI

Mehmet BAYDEMİR
Vergi Denetmen Yardımcısı

Paranın genel bir değişim aracı olarak kullanılmaya başlanmasından önce, tüccar senetleri ve mal karşılığı kredi biçiminde ilkel banka işlemleri yapılmaya başlanmıştır. Bankalar, günümüzdeki yapılarına ticaret ve sanayinin geliştiği son çağlarda ulaşmışlardır.

Döviz piyasası, bireylerin, firmaların ve bankaların yabancı para ya da döviz alım satımı yaptıkları örgütlü bir piyasadır. Bankalararası bir piyasa olan döviz piyasası sermayenin uluslararasılaşmasıyla entegre bir nitelik kazanmıştır.

Bankalar, döviz piyasasında hem müşterilerinin buyruklarını yerine getirmek için hem de kendi hesaplarına işlem yaparlar

Döviz piyasasında yapılan işlemlerden birisi de arbitraj işlemleridir. Ülkemizde bankalar, kendilerine döviz pozisyonu tutma yetkisinin tanınmasıyla birlikte arbitraj yapma olanağına sahip olmuşlardır.

Arbitraj işlemleri çeşitli sınıflandırmalar yapılarak açıklanabilir.

II - ARBITRAJ İŞLEMLERİ

Arbitraj, döviz kurlarındaki bir farklılıktan ya da ülkelerarası faiz farklılığından yararlanmak için yapılan ve hiçbir rizikosu bulunmayan, uluslararası kısa süreli sermaye akımıdır.

Yerli para yönünden yabancı paranın bir biriminin fiyatı olarak tanımlanabilen döviz kurları arasında varolan uyumun bozulmasıyla arbitraj işlemi başlar.

Döviz arbitrajı, yabancı bir parayı fiyatı düşük olduğu yerde satın almak ve fiyatı yüksek olan yerde satmak anlamına gelir. Faiz arbitrajı ise, likit fonların bir para merkezi ve paradan diğerine, daha yüksek getiri oranı (faiz) sağlamak amacıyla transferi demektir.

Arbitraj işlemi ile sağlanan kâr çoğunlukta küçüktür. Bu bakımdan arbitraj işleminden önemli ölçüde kâr sağlanabilmesi için, işlemin büyük ölçeklerde yapılmasına bağlıdır, ancak bu da kambiyo dalgalanmaları yüzünden arbitraj işleminin riskini yükseltir.

Arbitraj işlemi yapanlara arbitrajcı ya da kambiyo operatörü denir. Arbitrajcılık mesleği, kur farklarının çok kısa sürmesi hızlı karar vermeyi gerektirdiğinden, gerilimli ve dikkat isteyen bir iştir.

Arbitrajı türlü biçimlerde sınıflandırmak olasıdır. Dolaysız ya da dolaylı arbitraj, yaygın bir sınıflandırma biçimidir. Dolaysız arbitraj iki yanlı bir işlem olup, iki piyasa arasında karşılıklı olarak ve kendi paraları üzerinden doğrudan doğruya yapılan arbitrajdır. Dolaylı arbitrajda ise, ülke ve para sayısı en az üçe yükselmektedir. Örneğin; dolar satarak sterlin almak dolaysız arbitraj işlemi olmasına karşın, doları sterline çevirme işleminde araya alman markı girse bu işlem dolaylı arbitraj işlemidir. Bu işleme çapraz kurlarla arbitraj işlemi de denilir.

Doğaldır ki bankalar arbitraj işlemleri sonucu lehlerine para alarak bu işlemi yapmaktadırlar. Kur farkı arbitraj işlemi maliyetini karşıladıktan sonra belli bir oranda (en az % 1/32 oranı) kâr bırakıyorsa bankalar çapraz kurlarla arbitraj işlemine başlarlar.

Arbitraj işlemlerinden elde edilen kârlar bankaların gelir kaynaklarındanır. Bilindiği gibi ülkemizde bankaların yaptıkları işlemler üzerinden aldıkları paralar, dolaylı bir vergi olan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine tabidir. Ancak Gider Vergileri Yasası'nda yapılan değişikliklerle, arbitraj işlemleri sonucu lehe alınan paralar istisna kapsamına alınmıştır.

III - ARBİTRAJ İŞLEMLERİNDE BSMV İSTİSNASI

1985 yılında Katma Değer Vergisi uygulamasına geçilmesiyle, Gider Vergileri Yasası'ndaki hizmet vergilerinden biri olan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisine ilişkin hükümlere dokunulmadı.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinin yükümlülükleri bankalar, bankerler ve sigorta şirketleridir. Verginin konusu banka, banker ve sigorta şirketlerinin, 3226 sayılı Finansal Kiralama Yasası'na göre yaptıkları işlemler⁽¹⁾ dışında kalan, her ne şekilde olursa olsun yaptıkları bütün işlemler dolayısıyla kendi lehlerine her ne ad altında olursa olsun nakden ya da hesaben aldıkları paralardır.

(*) Finansal kiralama işlemleri % 8 oranında Katma Değer Vergisine tabidir.

Verginin matrahını ise, adı geçen şirketler tarafından alınan istisna kapsamına girmeyen paralar oluşturur. Kambiyo alım satımlarında kambiyo satışlarının tutan vergiye matrah olur. Vergi matrahından gider ve vergi adı altında indirim yapılmaz, BSMV matraha dahil edilmez.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinde istisnalar Gider Vergileri Yasası'nın 29'ncu maddesinde sayılmıştır. 24.6.1994 tarih ve 4008 sayılı Yasayla on dört olan istisna sayısı onaltıya çıkarılmıştır. 4008 sayılı Yasanın 35'nci maddesiyle Gider Vergileri Yasası'nın 29'ncu maddesine (p) bendi olarak eklenen ve 1.8.1994 tarihinde yürürlüğe giren arbitraj işlemleri ve bu işlemler sonucu lehe alınan paralar istisna kapsamına alınmıştır.

Diğer bir anlaumla, 1.8.1994 tarihinden itibaren arbitraj işlemleri ve bu işlemler sonucu lehe alınan paralar BSMV'ne tabi tutulmayacaktır.

Çeşitli piyasalardaki fiyat farklılıklarından yararlanmak üzere değerli maden, senet, para ve benzerlerini satın alarak başka yerde satmak da arbitraj işlemidir. Ancak madde metninde BSMV'nden istisna tutulan arbitraj işlemleri bankalarca yapılan ve kambiyo işlemlerine dayanan arbitraj işlemleridir.

IV - SONUÇ

Belli bir anda bazı para türleri ya da vadeleri için diğerlerinin üstünde ya da altında verilmiş döviz kuru ya da faiz oranı açıklamaları olduğunda, bu farklılıklardan kazanç sağlamak amacıyla arbitraj işlemi yapılır.

Arbitraj işlemi döviz borçlarının en az maliyetle ödenmesi, alacaklarının ise en fazla para ile toplanması olanağını sağlar. Bunun sonucu olarak da ülkeye döviz girişi sağlanabilecektir.

Ancak arbitraj işlemleri sonucu, dış döviz piyasasında zayıf dövizin girip güçlü dövizin çıkması, ilgili ülkenin para otoritelerinin engelleyici davranışlarıyla karşılaşma olasılığını doğurur.

Arbitraj işlemlerinin dolaylı bir vergi olan Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden istisna edilmesiyle, Bankalar, döviz piyasalarında arbitraj işlemi yapmaya özendirilmiştir. Bu durum bankalarımızın uluslararası piyasalarda daha fazla etkinlik göstermesine ve ülkeye yönecek uluslararası sermaye akımında katkısını artıracaktır.

Öte yandan arbitraj işlemlerinin Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden istisna edilmesiyle Bankalar, yatırılan fonların büyüklüğüyle orantılı olarak kolay ve sıkıntısız kazanç sağlayacaklardır.